ȘTEFAN ZELETIN'S SOCIOLOGICAL VISION IN THE CONTEXT OF THE SOCIAL EDUCATION REFORM IN THE INTERWAR PERIOD: INTERPRETATIONS AND DIRECTIONS STARTING FROM AN UNKNOWN COURSE

Ionuț HOREANU,
„Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The sociological vision of the interwar professor Ștefan Zeletin also reflects on the contributions in the field of pre-university education. We have observed and tried to show that the linearity of the philosopher's thinking exceeds the scope of theories and is not limited to sterile scientific contributions in the fields of social sciences and pedagogy. He adapts the contents for textbooks according to his own sociological vision.
All the reforming elements identified and analyzed in another study can be eloquent for its pre-university courses, which will be the subject of analysis for the present paper. I have shown that the theories formulated by Ștefan Zeletin for the reform of the social sciences are not without practical support, on the contrary, we find that the theories in question are put into practice entirely, by transposing them into pre-university courses.
If in other works we focused on identifying and reproducing the principles, ideas or springs of the influence of the sociological vision in pedagogical theories, in this text we will show, in a practical way, the process of transposition and the stakes of its conception.

Keywords: sociological vision, social sciences, educational reform, social education, school textbook

Pentru acest excurs vom face o serie de precizări metodologice asupra modului în care ne vom raporta la textul necunoscut, supus atenției pentru a reda integrarea viziunii sociologice și a teroriilor științifice în lucrări destinate publicului larg. Același sistem de lucru îl întâlnim la Zeletin și în articolele de presă, însă nu face obiectul prezentei lucrări.

Prin lucrarea anunțată încercăm să evidențiem ce înseamnă reforma științelor sociale aplicată la un curs necunoscut, descoperit cu ocazia cercetării operei lui Ștefan Zeletin. Prin aceast text nu ne mai oprim asupra dihotomiei dintre dimensiunea metodologică și cea pedagogică, deoarece am facut-o deja într-un alt loc.

Acest text este important pentru înțelegerea operei lui Ștefan Zeletin, deoarece arătăm, atât liniaritatea gândirii sale din perspectiva contribuțiilor științifice cât și capacitatea de a da sens propriei sale opere și viziuni sociologice.

În acest context, se impun câteva precizări asupra studiului pe care-l supunem atenției. Interpretările și considerațiile propuse în acest articol pot fi formulate și în acord cu unul din cursurile scrise pentru învățământul preuniversitar. Ne referim în acest sens la cursul *Instrucție civică pentru clasa a VI-a de liceu* (ediția a II-a), Editura Librăriei Socec & Co, București, 1930).

De ce este important acest curs pentru teoriile lui Zeletin asupra reformării învăţământului social ? Răspunsul derivă tocmai din conţinutul cursului, unde găsim într-un mod fidel, puse în practică, chiar teoriile referitoare la îmbunătăţirile necesare sistemului educaţional din perioada interbelică.

De ce avem de-a face cu un curs inedit? Deoarece, cursul analizat, nu numai că nu a fost în atenţia vreunui cercetător preocupat de opera filosofului, dar nici nu a fost cuprins în vreo bio-bibliografie realizată în perioada interbelică de către cei apropiaţi gânditorului, cum este cazul lui Cezar Papacostea[1]. În urma cercetării am mai descoperit şi alte cursuri, studii sau documente, atât nepublicate cât şi necercetate de către specialişti. Unele dintre acestea au fost considerate pierdute sau nici nu s-a ştiut că există[2].

Prin cursul de *Instrucţie civică*, Ştefan Zeletin ne oferă un model de transpunere a teoriilor, care stau la baza unui sistem filosofic, într-un curs prin care urmăreşte să aducă o serie de schimbări cu rol de reformă în învăţământul social. Pe lângă acest aspect, pentru a înţelege atenţia asupra cursului, mai aducem în discuţie şi faptul că gânditorul interbelic îşi concentrează forţa intelectuală a teoriilor specifice mediului universitar în adaptarea acestora la nivelul învăţământului preuniversitar. Astfel, plecând de la dimensiunea teoretică autorul ajunge la o latură aplicată, prin care conferă utilitate parcursului identificat în demensiunile pedagogice şi metodologice specifice sistemului construit[3].

În consecinţă, cursul propus spre interpretare şi consideraţiile ne evidenţiază tocmai plusurile identificate pentru a aduce soluţii la chestiunile pedagogice, de la forma de explicare a conţinuturilor până la alegerea şi sensul dat materiei predate.

Miza studiului nostru reiese deja din cele decelate până acum. Aşadar, firul principal al lucrării este reflectarea reformelor din domeniul ştiinţelor sociale, chiar prin analiza unui curs dedicat învăţământului preuniversitar. Cursul analizat nu poate fi integrat ştiinţelor sociale într-un mod particular, deoarece avem de-a face cu elemente inderdisciplinare de drept, istorie[4], economie, sociologie etc.

Raportarea faţă de curs trebuie să fie una în acord cu specificul epocii interbelice, atât din punct de vedere al conţinuturilor cât şi din punct de vedere al formei de desfăşurare a cursului.

---

[1] Cezar Papacostea, *Șt. Zeletin. Însemnări privitoare la viața și opera lui*, în „Revista de Filosofie”, vol. XX (1935), nr. 3. (Vom cita: Papacostea, *Șt. Zeletin. Însemnări*).

[2] Pe de o parte, cursul supus atenției în această lucrare nu este amintit de Ștefan Zeletin ca fiind în lucru, în 1923, cu ocazia încercării de a accede în mediul universitar din Cernăuți (*Memoriu de titluri și lucrări alcătuit în vederea ocupării catedrei de Economie politică și națională de la Universitatea din Cernăuți*, București, 1923), cu toate că prima ediție care nu s-a păstrat a fost publicată în 1926. Pe de altă parte, nici Cezar Papacostea nu include acest curs în textul dedicat vieții și operei lui Ștefan Zeletin, imediat după decesul acestuia. Mai mult, am verificat și manuscrisele inedite ale formei de lucru (Ms-21294, MS-2138), păstrate la Biblioteca Națională a României, unde nu apar amintite decât lucrările din textul publicat oficial ca articol și ca broșură (vezi: Papacostea, *Șt. Zeletin. Însemnări*).

[3] Vezi și: Ionuț Horeanu, *Ștefan Zeletin și reforma științelor sociale din dublă perspectivă metodologică și pedagogică*, în Revista „DidacticaPro”, nr. 128-129, Chișinău, 2021.

[4] Ionuț Horeanu, *An analysis of the contributions to the theory of history in the thinking of philosopher Ștefan Zeletin*, în „Journal of Romanian Literary Sudies, no 25/2021, Arhipeleag XXI Press, 2021, p. 559-567

Înainte de a propune perpectivele hermeneutice asupra cursului şi consideraţiile care reies în funcţie de direcţiile reformei, vom decela câteva elemente definitorii ale reformei învăţământului, ulterior vom arăta modul în care pot fi suprapuse acestea cursului de instrucţie civică.

O constantă pe care o observăm încă o dată în scrierile lui Ştefan Zeletin este liniaritatea. Sensul acestei introduceri este de a sublinia încă o dată, direcţiile trasate în lucrarea analizată.

Chiar dacă este vorba de adaptarea unor conţinuturi la o nouă „reformă" propusă de Minister, Zeletin îşi îngrijeşte conţinuturile în funcţie de „conncepţia istorică", aşa cum acesta o afirmă în prima pagină a lucrării[5]. Pentru filosof şi cursurile din domeniul preuniversitar sunt fundamentate pe raţiunea evoluţiilor societăţii, din punct de vedere economic. În acest mod, nu face decât să-şi adapteze tezele gândirii sale pentru reformarea ştiinţelor sociale din mediul preuniversitar.

La fel ca în cazul reformei propuse pentru domeniul istoriei şi celelalte ştiinţe sociale vor urmări necesităţile realităţilor vremii, astfel încât să fie dată „viitorilor cetăţeni o orientare precisă în problemele economico-sociae ale ţării noastre", pentru „adaptarea elevilor la mediul lor de viaţă"[6].

Practic, prin formaţia de sociolog, gânditorul înţelege să facă din conţinuturile educaţionale din mediul preuniversitar ceea ce specialiştii, de obicei, nu reuşesc să atingă. Acesta adaptează faptele în „mediul lor social concret". Ce înseamnă asta? Ne spune tot Zeletin, fin cunoscător al sociologiei. Ca o critică la specialiştii din domeniile sociale, cum e cazul juriştilor, adaptează munca ştiinţifică la „terenul social concret". Adică, arată acesta, contribuţiile specialiştilor „plutesc în aer", fiind „capete abstracte" se rezumă la definiţii şi deducţii[7].

Din perspectiva didactică a formei manualului de instrucţie publică observăm Zeletin îşi indică singur şi limitele cauzate de realitatea fiecărei şcoli. Din aceste considerente acordă profesorului libertatea de a-şi alege singur forma de prezentare în funcţie de timpul actului didactic, dar şi după propria sa concepţie. Deja, prin asfel de precizări, Zeletin mai trece de o limită şi anume, ca într-un proces de metacogniţie, anticipează şi chiar şi necesitatea raportării la înţelesul celui pus să-i expună conţinuturile. Însă, şi în acest context subliniem, încă o dată, capacitatea filosofului de a crea un sens coerent pentru conţinuturi. Logica manualului vine tocmai din capacitatea viziunii sociologice şi ordonarea conţinuturilor.

În aceeşi ordine de idei, arătăm că viziunea filosofului continuă şi dincolo de îndrumările specifice pedagogiei ştiinţelor sociale. Acesta propune cadrelor didactice inclusiv conţinuturile facultative. Totuşi, în această direcţie există ceva şi mai important de reţinut. Bun cunoscător al mediului preuniversitar, Zeletin simte nevoia să facă o

[5] „În adevăr, ceea ce apare acum ca două manuale, alcătuieşte în realitate un tot, turnat pe aceiaşi concepţie istorică: aceea ce stă la baza cercetărilor noastre ştiinţifice de economie română" (Ştefan Zeletin, *Instrucţie civică pentru clasa a VI-a de liceu*, ediţia a II-a, Editura Librăriei Socec & Co, Bucureşti, 1930, p. 3; Citäm: Zeletin, *Instrucţie civică*).

[6] *Ibidem*, p. 3-4.

[7] Pentru influenţa sociologiei vezi şi: Ionuţ Horeanu, *Consideraţii asupra teoriei istoriei din perspectiva influenţei sociologiei în opera filosofului Ştefan Zeletin*, în „Studia Universitatis Moldaviae", nr. 4 (153), 2021.

distincţie clară între conţinuturile obligatorii şi cele facultative. Universitarul ieşean propune inclusiv anexe facultative, adaptate la lecţii. Altfel spus, adaptat la limbajul educaţional contemporan, Zeletin nu se rezumă doar la o serie de conţinuturi pentru înţelegerea unor teme stabilite de Minister, ci merge mai departe de atât, el însuşi adaptându-se la realităţile şcolii şi a mediului social. În funcţie de dificultatea temei adaugă manualului şi texte specifice, care pot fi prezentate sau omise la clasă după capacitatea înţelegere a nivelului clasei de către profesor[8].

Cu alte cuvinte, autorul propune profesorilor de ştiinţe sociale conţinuturi adaptate la temele stabilite de Minister, abordate în acord cu realitatea socială şi noţiuni facultative derivate din programa obligatorie, pentru a se asigura de atingerea obiectivului educaţional expus în teoriile sale privind sensul învăţământului conturat de ştiinţele sociale.

Prin acest text, am arătat modul în care contribuţiile ştiinţifice specifice mediului universitar din domeniul educaţional ajung să fie adaptate într-o notă originală pentru învăţământul preuniversitar.

Munca şi meritului lui Zeletin este de a îmbina într-un mod educaţional util viziunea sociologică transpusă în lucrările ştiinţifice. Ceea ce pare azi lipsit de înţeles a intuit filosoful interbelic prin lucrările sale. Acesta nu a aşteptat de la profesorii din preuniversitar o actualizare a conţinuturilor la vremurilor scrierilor sale, ci a făcut-o chiar el însuşi, conform propriilor sale teorii. Asta nu înseamnă cu profesori nu au libertatea propriilor viziune, ci e vorba de stabilirea clară a unor repere esenţiale.

Interesant este că într-o prefaţă a unui curs universitar găsim expusă o întreagă filosofie şi capacitate de transpunere a unei teorii în practică, fără a devia deloc de la miza gândirii sale, mai articulată cu fiecare scriere a sa şi mai evidentă în manualele şcolare.

Importantă este şi ordonarea conţinuturilor, nelipsită de sens, deoarece a fost efectuată chiar pentru a fi atins obiectivul teoriilor sale prin conţinut. Aşadar, a mai uşurat încă o dată munca profesorilor şi în acelaşi timp s-a asigurat că scopul teoriilor sale are toate şansele de a fi atins.

Inclusiv succesiunea lecţiilor a fost gândită astfel încât să ofere profesorilor nu doar un instrument util pentru predarea unor teme, ci chiar pentru elaborarea unei construcţii logice specifice transformării unor teorii ştiinţifice pentru necesităţile vremurilor.

Pe lângă faptul că s-a gândit ca teoriile sale să ia viaţă într-un manual, Zeletin a mers suficient de departe cu transpunerea viziunii sale sociologice din educaţie, încât profesorii să aibă în mână un manual „menit să aducă pe elevi până în inima actualităţii sociale, să-i orienteze în viaţa de fapt, în care vor trăi ca cetăţeni”[9].

Prin modul în care prezintă temele stabilite de Minister, Zeletin pune umărul la „o schimbare hotărâtoare” pentru învătîmânt. „Misterele ştiinţelor sociale” vor fi cunoscute oamenilor de rând fiindu-le înlăturat „rangul aristocratic”. Pentru Zeletin ştiinţele

[8] Zeleti, *Instrucţie civică*, p. 4.
[9] *Ibidem*, p. 5.

sociale trebuie să aibă un rol mai important în educaţia publică decât ştiinţele naturale, deoarece a omul ajunge să fie capabil de înţelegerea şi „dominaţia societăţii”[10].

Faptul că Zeletin nu se rezumă la o firească expunere a unor idei, ne-o arată şi sensul exemplificărilor, prin prisma cărora merită elaborat un text separat. Viaţa socială, explică Zeletin, are mai multe dimensiuni: economică, juridică, morală, politică, religioasă. Partea interesantă în înţelegerea concepţiei sale abia acum urmează, pentru că „sinteza” tuturor acestor dimensiuni ştiinţifice este reprezentată de sociologie[11].

Acestea sunt resorturile pe baza cărora pentru surprinderea întregii concepţii zeletiniene aducem în discuţie exemplificarea definirii societăţii şi statului într-un manual şcolar, unde: a) societatea înseamnă o „convieţuire statornică” baza pe legături de sânge; fără a fi legată de un anumit teritoriu; bazată pe obiceiuri nescrise etc.; b) statul este legat de un teritoriu; are o populaţie împărţită în clase sociale cu inegalităţi economice; există o forţă publică pentru păstrarea armoniei dintre state[12].

O concluzie esenţială a temei analizate poate fi şi aceea că actualitatea ideilor poate fi transpusă şi în contextul năzuinţelor pedagogice actuale. Pentru acest fapt am exemplificat câteva modalităţi de exprimare a viziunii sociologice, respectiv a teoriilor ştiinţifice[13].

La o privire de suprafaţă a lucrării analizată observăm că ar părea atât de simplu pentru zilele noastre să înţelegem o serie de conţinuturi expuse de Ştefan Zeletin, însă atât de greu să fie găsit un manual atât de bine închegat.

Datorită viziunii sociologice transpuse în prezentarea unor concepte cu încărcătură puternică, în lucrări destinate publicului larg, filosoful pune în discuţie încă o dimensiunea a sistemului său de gândire. Articulează o latură importantă a operei sale şi reliefează singur sensul pe care trebuie să-l întrevadă specialiştii care îi cercetează opera.

Bibliografie:

Horeanu, Ionuţ, *Ştefan Zeletin şi reforma ştiinţelor sociale din dublă perspectivă metodologică şi pedagogică*, în Revista „DidacticaPro”, nr. 128-129, Chişinău, 2021;

Idem, *An analysis of the contributions to the theory of history in the thinking of philosopher Ștefan Zeletin*, în „Journal of Romanian Literary Sudies, no 25/2021, Arhipeleag XXI Press, 2021;

[10] *Ibidem*, p. 8.

[11] *Ibidem*, p. 9-10.

[12] Exemplificăm pe larg modul de explicare a unor noțiuni elementare și sensul conturat din perspectivă sociologică pentru ca mesajul să ajungă la sensul pe care trebuie să-l aibă un cetățean în societate. „Societatea se naște abia atunci, când legăturile dintre oameni sunt statornice: ele nu se mai pot desface. Atunci individul moare, dar societatea române (...) Când familiile au început să se înmulțească, ele s-au alăturat mai multe la un loc și au alcătuit *o fratrie;* apoi mai multe fratrii au alcătuit *o gintă.* (...) Mai întâi, veche egalitate între oameni a dispărut: membrii societății s-au despărțit în două tabere, de o parte bogați, de alta săraci. În această nouă situație, s-au născut în societate dușmănii interne, căci se înțelege că săracii nu se puteau împăca lesne cu soarta lor vitregă. (...) De aici nevoia unei forțe publice – Guvern, poliție, armată – având menirea de a asigura ordinea între locuitori. Astfel și-a luat naștere „statul: se înțelege prin *stat* organizarea socială, în care există o forță publică ce menține ordinea”. (Vezi: Zeletin, *Instrucție civică*, p. 11-13.

[13] Ionuț Horeanu, *„Soarta științelor societății” reflectată în organizarea învățământului, în opera filosofului Ștefan Zeletin*, în „Lucrările simposionului Psihologia și paradigmele ei explicative”, ediția I, Felicia Ceaușu (coord.), Editura GlobeEdit, Berlin, 2021, p. 37-42;

Idem, *Considerații asupra teoriei istoriei din perspectiva influenței sociologiei în opera filosofului Ștefan Zeletin*, în „Studia Universitatis Moldaviae", nr. 4 (153), 2021;
Idem, *„Soarta științelor societății" reflectată în organizarea învățământului, în opera filosofului Ștefan Zeletin*, în „Lucrările simposionului Psihologia şi paradigmele ei explicative", ediţia I, Felicia Ceauşu (coord.), Editura GlobeEdit, Berlin, 2021;
Papacostea, Cezar, *Șt. Zeletin. Însemnări privitoare la viața și opera lui*, în „Revista de Filosofie", vol. XX (1935), nr. 3;
Idem, *Biblografie. Șt. Zeletin,* Ms-21294, Biblioteca Naţională Română;
Idem*, Șt. Zeletin. Omul și opera,* Ms-21328, Biblioteca Naţională Română;
Zeletin, Ştefan, *Instrucţie civică pentru clasa a VI-a de liceu* (ediţia a II-a), Editura Librăriei Socec & Co, Bucureşti, 1930;
Idem, *Memoriu de titluri şi lucrări alcătuit în vederea ocupării catedrei de Economie politică şi națională de la Universitatea din Cernăuți*, Bucureşti, 1923.